

HUOMAUTUKSIA

¹ „Rabotnik” („Työmies”) — ei säännöllisesti ilmestynyt kokoelma, jota „Venäläisten sosialidemokraattien liitto” julkaisi ulkomailta vuosina 1896—1899. „Rabotnikin” julkaisemisajatuksen alkuunpanijana oli Lenin. Huhtikuun 25 (toukokuun 7) pnä 1895 Lenin matkusti ulkomaille ottaakseen yhteyden „Työn vapautus” ryhmään ja tutustuakseen Länsi-Euroopan työväenliikkeeseen. Sveitsissä hän sopi G. V. Plehanovin, P. B. Axelrodin ja ryhmän muiden jäsenten kanssa kokoelman julkaisemisesta ja toimittamisesta. Palattuaan Venäjälle syyskuussa 1895 Lenin ryhtyi laajaan työhön kokoelman varustamiseksi kirjoituksilla ja kirjeillä Venäjältä sekä aineellisen tuen järjestämiseksi tälle julkaisulle. „Rabotnikin” ensimmäinen numero, jossa julkaistiin Leninin kirjoitus „Friedrich Engels” ja jota varten Lenin oli valmistanut ja lähettänyt useita kirjeitä, painatettiin aikaisintaan maaliskuussa 1896.

Kaikkiaan ilmestyi 6 „Rabotnikin” numeroa kolmena niteenä ja 10 numeroa „Rabotnikin” Lisälehteä”.— 1.

² Sanat, jotka ovat mottona kirjoituksessa „Friedrich Engels”, Lenin on ottanut N. A. Nekrasovin runosta „Dobroljubovin muistolle”. Kts. N. A. Nekrasov. Kootut runot, II osa, I nide, 1937, s. 94—95.— 5.

³ F. Engels. „Alkulause „Talonpoikaissotaan Saksassa””. Kts. K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 441.— 7.

⁴ K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 293—573.— 8.

⁵ K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 21—244.— 9.

⁶ Lenin tarkoittaa aikakauslehteä „Deutsch-Französische Jahrbücher” („Saksalais-Ranskalainen Vuosikirja”), jonka K. Marx perusti yhdessä A. Rugen kanssa Pariisissa. Sitä ilmestyi vain yksi (kaksois-) numero vuonna 1844.— 10.

⁷ K. Marx ja F. Engels. Teokset, II osa, 1931, s. 293—320.— 10.

- ⁸ „Kommunistien liitto” — vallankumouksellisen proletariaatin ensimmäinen kansainvälinen järjestö, joka perustettiin kesällä 1847 Lontoossa proletariaatin vallankumouksellisten järjestöjen edustajain kongressissa. „Kommunistien liiton” johtajina olivat Marx ja Engels, jotka tämän järjestön toimeksiannosta kirjoittivat „Kommunistien puolueen manifestin”. „Kommunistien liitto” oli olemassa vuoteen 1852 saakka. Sen historiaa kts. F. Engelsin kirjoituksesta „Kommunistien liiton historiasta” (K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 3—21).— 10.
- ⁹ „Uusi Reinin Lehti” („Neue Rheinische Zeitung”) ilmestyi Kölnissä kesäkuun 1 päivästä 1848 toukokuun 19 päivään 1849. Lehden johdossa olivat K. Marx ja F. Engels; päätoimittajana Marx. „Ei millään muulla saksalaisella sanomalehdellä”, kirjoitti Engels, „ei ennen eikä jälkeen sen ole ollut niin suurta voimaa ja vaikutusta, eikä mikään lehti ole osannut sähköistää sillä tavalla proletariaatin joukkoja kuin „Uusi Reinin Lehti”” (K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 30). Kirjoituksessa „Karl Marx” Lenin nimittää tätä lehteä „vallankumouksellisen proletariaatin parhaaksi lehdeksi, jonka veroista ei ole ollut”.— 10.
- ¹⁰ F. Engelsin kirjan „Anti-Dühringin” venäjänkielinen käännös ilmestyi ensi kerran vuonna 1904. „K. Marxin L. Kugelmannille kirjoittamien kirjeiden venäjänkielisen käännöksen esipuheessa” Lenin luonnehtii tätä „Anti-Dühringin” käännöstä kerrassaan epätydyttäväksi. MEL-Instituutin julkaisemana kts. F. Engels. „Anti-Dühring”, 1938, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIV osa, 1931, s. 1—388.— 11.
- ¹¹ K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, I nide, 1937, s. 3—153.— 11.
- ¹² K. Marx. Valitut teokset, I osa, 1940, s. 383—426.— 11.
- ¹³ „Sotsial-Demokrat” („Sosialidemokraatti”) — kirjallis-poliittinen julkaisu, jota „Työn vapautus” ryhmä julkaisi ulkomailla vuosina 1890—1892; yhteensä ilmestyi neljä kirjaa. Lenin tarkoittaa Engelsin kirjoitusta „Venäjän tsarismmin ulkopoliittikka”. Kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVI osa, II nide, 1936, s. 3—40.— 11.
- ¹⁴ F. Engels. „Asuntokysymyksestä”. Kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XV osa, 1935, s. 1—81.— 11.
- ¹⁵ F. Engels. „Yhteiskunnallisista suhteista Venäjällä”. Kts. K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 536—549.— 11.
- ¹⁶ Engelsin sanontaa vastaavasti Lenin nimittää „Pääoman” neljänneksi osaksi Marxin teosta „Lisäarvoteorioita”. „Pääoman” toisen osan esipuheessa Engels kirjoitti: „Jätän itselleni tämän käsikirjoituksen („Lisäarvoteorioita”. Toim.) kriittillisen osan julkaisemisen „Pääoman” IV kirjana, jolloin siitä poistetaan lukuisia kohtia, jotka on käsitelty tyhjentyvästi II ja III kirjassa” (K. Marx ja F. Engels.

Teokset, XVIII osa, 1939, s. 2). Mainittu teos julkaistiin Engelsin kuoltua Kautskyn toimittamana saksan kielellä vuosina 1905—1910. Kts. K. Marx. „Lisäarvoteorioita”, osat I—III, neljä kirjaa, 1936.— 11.

¹⁷ Engelsin kirje J. F. Beckerille lokakuun 15 p:ltä 1884. Kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, XXVII osa, 1935, s. 415.— 12.

¹⁸ Kirjasen „*Selitys sakkolaista, jonka mukaan työläisiä tehtaissa sakotetaan*” Lenin kirjoitti syksyllä 1895 ja sitä painettiin joulukuun alussa kolme tuhatta kappaletta „Narodnajavoljalaisten ryhmän” illegaalisessa kirjapainossa, niin sanotussa Lahden kirjapainossa Pietarissa.

Kirjasen kansilehdellä oli — poliisin harhaanjohtamiseksi — mainittu tekaistut julkaisemistiedot: „A. J. Vasiljevin kirjakaupan kustantama”. „Hersonissa. K. N. Subbotinin kirjapaino, Jekaterininskajakatu, Kalininin talo”. „Myytävänä kaikissa Moskovan ja Pietarin kirjakaupoissa”. „Sensuurin sallima. Hersonissa, marraskuun 14 p:nä 1895”. Kirjanen ilmestyi toisena painoksena Genevessä vuonna 1897.— 15.

¹⁹ „*Novoje Vremja*” („Uusi Aika”) — sanomalehti, joka ilmestyi Pietarissa vuodesta 1868 vuoden 1917 lokakuuhun saakka; kuului eri kustantajille ja muutti monta kertaa poliittista suuntaansa. Alussa se oli maltillis-liberaalinen, vuodesta 1876 se muuttui taantumuksellisten aatelis- ja byrokraatiipiirien äänenkannattajaksi. Tsaarin hallituksen lahjomana lehti taisteli ei ainoastaan vallankumouksellista, vaan myöskin liberaalis-porvarillista liikettä vastaan. Vuodesta 1905 siitä tuli eräs mustasotnialaisten äänenkannattaja.— 23.

²⁰ „*Moskovskije Vedomosti*” („Moskovan Sanomat”) — eräs Venäjän vanhimpia sanomalehtiä; ilmestyi alussa (vuodesta 1756) Moskovan yliopiston julkaisemana pienikokoisena lehtenä; XIX vuosisadan 60-luvulta se oli suuntaukseltaan monarkistis-natsionalistinen lehti, joka ajoi taantumuksellisimpien tilanherra- ja pappispiirien katsomuksia; vuodesta 1905 lähtien se oli eräs mustasotnialaisten päälehtiä. Ilmestyi vuoden 1917 Lokakuun vallankumoukseen saakka.— 23.

²¹ „*Ruskoje Bogatstvo*” („Venäjän Rikkaus”) — kuukausijulkaisu, joka ilmestyi vuodesta 1876 vuoden 1918 puoliväliin saakka. 90-luvun alussa aikakauslehdestä tuli liberaalisten narodnikkien äänenkannattaja ja sitä toimittivat S. N. Krivenko ja N. K. Mihailovski. Aikakauslehti saarnasi sovintoa tsaarin hallituksen kanssa ja luopumista kaikesta vallankumouksellisesta taistelusta hallitusta vastaan, kävi kiivaasti taistelua marxilaisuutta vastaan ja parjasi venäläisiä marxilaisia.— 57.

²² „*Samarski Vestnik*” („Samaran Tiedonantaja”) — sanomalehti, joka ilmestyi Samarassa (nykyään Kuibyshev) vuodesta 1883 vuoteen 1904 saakka. Viime vuosisadan 90-luvulla siinä julkaistiin eräitä venäläisten marxilaisten kirjoituksia.— 64.

²³ Lentolehtisen „*Thorntonin tehtaan työmiehille ja työläisnaisille*” Lenin kirjoitti marraskuussa 1895. Marraskuun 5 p:nä 1895 tehtaalla

puhkesi pietarilaisen „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi”-järjestön johdolla 500 kutojan lakko, jonka aiheuttajana oli työläisten sietämättömän raskas asema. Leninin laatima lentolehtinen, joka ilmestyi tämän lakon yhteydessä, kehoitti tehtaan kaikkia työmiehiä ja työläisnaisia tukemaan lakossa olevia kutojia. Siinä esitettiin Leninin itsensä huolella kokoamia tietoja Thorntonin tehtaan työläisten elämästä. Lentolehtinen teki tehtaan työläisiin valtaavan vaikutuksen. Lakko päättyi työläisten voittoon.

Keväällä 1896 lentolehtinen julkaistiin ulkomailla „Rabotnik”-kokoelmassa № 1—2.— 65.

- ²⁴ *Nolles* — villasta riivittyä lyhyttä kuitua, joka on vähemmän keuhkollista kehrättäväksi kuin villa; sitä jää, kun villaa muokataan karstauskoneilla.
Knopp — lyhyttä nukkaa, jota syntyy verkkaa vanutettaessa ja joka ei kelpaa kehrättäväksi.— 66.
- ²⁵ *Shmits* — pituusmitta, vastaa viittä arssinaa (noin 3,5 metriä); sitä käytettiin kutojien töiden hinnoittelussa.— 66.
- ²⁶ „Biber” ja „ural” olivat verkalajien nimiä: biberverkkaa, uralverkkaa.— 68.
- ²⁷ „Mitä ministerimme ajattelevat?” — eräs niistä artikkeleista, jotka aiottiin julkaista „Rabotsheje Delo” lehdessä, jonka julkaisemista Pietarin „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi” valmisti. „Rabotsheje Delon” ensimmäisen numeron valmisteli ja toimitti painokuntoon Lenin. Hän kirjoitti siihen myöskin kaikki tärkeimmät kirjoitukset: pääkirjoituksen „Venäjän työläisille”, „Mitä ministerimme ajattelevat?”, „Friedrich Engels”, „Jaroslavlin lakko vuonna 1895”. Lehden ensimmäisen numeron sisällöstä Lenin kertoo kirjassa „Mitä on tehtävä?” seuraavaa: „Tämän täysin painokuntoon saadun numeron santarmit kaappasivat v. 1895 joulukuun 8 ja 9 päivän välisenä yönä pitämässään kotitarkastuksessa erältä ryhmän jäseneltä, Anat. Aleks. Vanejevilta, eikä „Rabotsheje Delo” ensimmäisessä asussaan saanut nähdä päivänvaloa. Tämän lehden pääkirjoitus (jonka ehkä jokin „Russkaja Starina” kolmisenkymmenen vuoden kuluttua vetää päivänvaloon poliisihallinnon arkistoista) kuvasi työväenluokan historiallisia tehtäviä Venäjällä ja asetti näistä tehtävistä ensi sijalle poliittisen vapauden valtaamisen. Sitten oli kirjoitus „Mitä ministerimme ajattelevat?”, joka oli omistettu poliisin toimeenpanemalle Lukutaitoisuuskomiteoiden hajoittamiselle, ja joukko kirjeitä, paitsi Pietarista, myöskin Venäjän muilta paikkakunnilta (esim. työläisten pieksämisestä Jaroslavlin läänissä)”. Näiden kirjoitusten käsikirjoituksia ei tähän mennessä ole löydetty. Tammi-kuussa 1924 poliisidepartementin arkistosta „Taisteluliittoa” koskevista papereista löydettiin vain kopio kirjoituksesta „Mitä ministerimme ajattelevat?”.— 71.
- ²⁸ „Sosialidemokraattisen puolueen ohjelmaluonnoksen ja sen selityksen” Lenin kirjoitti Pietarissa, vankilassa: „Ohjelmaluonnoksen” — vuoden 1895 lopulla, „Ohjelman selityksen” — kesällä 1896.

MEL-Instituutin Arkistossa on „Ohjelmaluonnoksesta” kolme eri kopiota. Ensimmäinen kopio, joka on löydetty Leninin yksityisarkistosta vuosien 1900—1904 kaudelta, on kirjoitettu salamusteella tuntemattomalla käsialalla rivien väliin erääseen kirjoitukseen aikakauslehdessä „Nautshnoje Obozrenije” № 5 vuodelta 1900. Tässä kopiassa ei ole otsikkoa. Sen sivut on numeroitu lyijykynällä Leninin käsialalla ja pantu kirjekuoreen, johon on Leninin kädellä kirjoitettu: „Vanha (vuoden 1895) ohjelmaluonnos”.

Toinen kopio, joka on niin ikään löydetty Leninin yksityisarkistosta vuosien 1900—1904 kaudelta, on kirjoitettu koneella ohuelle silkkipaperille ja siinä on otsikko: „Sosialidemokraattisen puolueen vanha (vuoden 1895) ohjelmaluonnos”.

Kolmas kopio on hektografilla painettu vihkonen. Tämä kopio, erotuksena kahdesta edellisestä, sisältää „Ohjelmaluonnoksen” lisäksi myöskin „Ohjelman selityksen”, jotka yhdessä muodostavat eheän yhtenäisen teoksen.— 77.

²⁹ *Lunastusmaksut.* Vuoden 1861 „Helmikuun 19 päivän asetuksella” maorjuuden lakkauttamisesta Venäjällä tsaarin hallitus pakoitti talonpojat suorittamaan lunastusmaksun maasta, „joka oli ammoisista ajoista kuulunut heille ja heidän verellään kasteltu” (*Stalin*). Lunastusmaksut olivat kaksi-kolme kertaa suuremmat kuin talonpojille annettujen maosuoksien todellinen hinta. „Talonpojat pakoi-
tettiin maksamaan tilanherroille „vapautuksestaan” lunnaita noin kaksi miljardia ruplaa” („NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, suom. painos, s. 5).— 82.

³⁰ *Yhteistakuu* — jokaisen kyläyhteisön talonpoikain pakollinen kollektiivinen vastuu rahamaksujen aikanaan ja täydellisesti maksamisesta sekä kaikenlaisten rasitusten suorittamisesta valtiolle ja tilanherroille (verot, lunastusmaksut, rekryyttien otot j.n.e.). Tämä talonpoikain orjuuttamisen muoto, joka säilyi vielä senkin jälkeen, kun maorjuus oli lakkautettu Venäjällä, poistettiin lopullisesti vasta vuonna 1906.— 82.

³¹ Edelleen „kielletä” sanan jälkeen puhtaaksikirjoittaja ei ole nähtävästi saanut selvää joistakin alkutekstissä olleista sanoista. Hektografilla painetussa vihkossa on tässä kohdassa merkintä „[пропуск I*]”, ja sen jälkeen seuraa kappale lausetta: „владычество безответств. чиновников, чем всякого вмешательства общества в правит. дела, чем охотнее представляет оно возможность [пропуск II*]”.— 95.

³² Lentolehtisen „*Tsaarin hallitukselle*” Lenin kirjoitti vankilassa vuoden 1896 syksyllä, ja marraskuussa Pietarin „*Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi*” painatti sen.

Lentolehtinen oli vastaus „*Pravitelstvennyi Vestnikin*” („Hallituksen Tiedonantajan”) №:ssa 158 heinäkuun 19 (31) p:nä 1896 julkaistuun hallituksen tiedonantoon kesällä 1896 olleista lakoista Pietarissa.— 104.

³³ „*Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi*” perusti Lenin syksyllä 1895. Siinä liittyivät yhteen kaikki Pietarin marxilaiset työ-

läiskerhot. „Taisteluliiton” johdossa oli Leninin johtama Keskusryhmä.

Leniniläinen „Taisteluliitto” johti vallankumouksellista työväenliikettä, se sitoi työläisten taistelun taloudellisten vaatimusten puolesta poliittiseen taisteluun tsaarivaltaa vastaan. „Taisteluliitto” ryhtyi ensimmäisenä Venäjällä toteuttamaan *socialismin yhdistämistä työväenliikkeeseen*, siirtymistä marxilaisuuden propagoimisesta eturivin työläisten vähäisissä piireissä poliittiseen agitatioon työväenluokan laajojen joukkojen keskuudessa. „Taisteluliitto” julkaisi lentolehtisiä ja kirjasia työläisille sekä johti lakkoliikettä. „Taisteluliitto” ulotti vaikutuksensa kauaksi Pietarin ulkopuolelle. Se „antoi voimakkaan sysäyksen työläisten opintokerhojen yhdistämiselle samanlaisiksi liitoiksi Venäjän muissakin kaupungeissa ja alueilla” („NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, suom. painos, s. 21).

Joulukuun 8 ja 9 (20 ja 21) päivän välisenä yönä 1895 „Taisteluliiton” johtava ydinjoukko ja sen johtaja Lenin vangittiin. Vankilassa ollessaan Lenin ei keskeyttänyt vallankumouksellista taistelua. Hän auttoi „Taisteluliittoa” neuvoillaan ja ohjeillaan lähettäen kirjoittamiaan lentolehtisiä ja kirjasia vapauteen. Vankilassa Lenin kirjoitti puolueen ohjelmaluonnoksenkin.

„Pietarin „Taisteluliitolla työväenluokan vapauttamiseksi” oli se merkitys, että se, Leninin sanojen mukaan, oli ensimmäinen vakava *työväenliikkeeseen nojautuvan vallankumouksellisen puolueen itu*” („NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, suom. painos, s. 21—22).— 109.

- ³⁴ Leninin teos *„Taloudellisen romantismin luonnehtimiseksi”* on kirjoitettu karkoituspaijalla Siperiassa keväällä 1897. Se julkaistiin ensi kerran aikausjulkaisussa „Novoje Slovon” neljässä numerossa (7—10, huhti—heinäkuu 1897) varustettuna allekirjoituksella „K. T—n”, sittemmin se otettiin kirjoituskokoelmaan: Vladimir Iljin — „Taloudellisia tutkielmia ja kirjoituksia”, joka ilmestyi loka-kuussa 1898 (kokoelman kansi- ja nimilehdellä on vuosiluvuksi merkitty 1899). Vuonna 1908 se julkaistiin muutamien korjauksin ja lyhennyksin kokoelmassa „Agraarikysymys”.

Valmistellessaan teoksesta vuosien 1897 ja 1898 julkisia painoksia Leninin täytyi sensuurisyyden takia kirjoittaa sanojen „Marxin teoria” ja „marxilaisuuden teoria” asemesta „uusin teoria”; sanojen: „Marx” ja „Karl Marx” asemesta „tunnettu saksalainen taloustieteilijä”; sanan: „marxilainen” asemesta „realisti”; sanan: „Pääoma” asemesta „traktaatti” j.n.e. Vuoden 1908 painoksessa Lenin huomattavan osan näistä sanonnoista joko korjasi tekstiin tai teki niistä vastaavat huomautukset alaviitein. Leninin teosten toisessa ja kolmannessa painoksessa nämä Leninin korjaukset ovat alaviiteissä. Tässä painoksessa ne on otettu tekstiin.— 111.

- ³⁵ *„Novoje Slovo”* („Uusi Sana”) — tieteellis-kirjallinen ja poliittinen aikakauslehti; sitä julkaisivat Pietarissa vuodesta 1894 lähtien liberaaliset narodnikit ja vuoden 1897 kevästä lähtien „legaaliset marxilaiset”. Illegaalisen lehdistön ohella Lenin käytti myöskin tsaari-Venäjän julkista lehdistöä. Siperian karkoitusvankeudessa

ollessaan Lenin julkaisi „Novoje Slovoissa” kaksi kirjoitusta: „Taloudellisen romantismin luonnehtimiseksi” ja „Erään sanomalehtikirjoituksen johdosta”. Aikakauslehdessä julkaistiin myöskin G. V. Plehanovin kirjoituksia ja A. M. Gorjkin kertomuksia. Joulukuussa 1897 tsaarin hallitus lakkautti aikakauslehden.— 111.

- ³⁶ V. V. (V. P. Vorontsovin kirjailijanimi) ja N.—on eli Nikolai —on (N. F. Danielsonin kirjailijanimi)— liberaalisen narodnikkilaisuuden ideologeja XIX vuosisadan 80—90-luvulla.— 116.
- ³⁷ *Lisäärho.* 90-luvulla kirjoittamissaan teoksissa Lenin käyttää termiä „сверхстоимость” („yliarvo”) rinnan „прибавочная стоимость” („lisäärho”) termin kanssa. Myöhemmin hän käyttää vain termiä „прибавочная стоимость” („lisäärho”).— 122.
- ³⁸ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 323, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 399.— 133.
- ³⁹ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 303—455, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 374—561.— 133.
- ⁴⁰ Vuosien 1897 ja 1898 painoksissa Lenin viittasi tässä M. I. Tugan-Baranovskin kirjaan „Teollisuuspulat”, II osa. Vuoden 1908 painoksessa Lenin muutti tämän viittauksen mainitsemalla oman kirjansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, jonka ensimmäinen painos oli ilmestynyt vuonna 1899.— 133.
- ⁴¹ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 339, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 418.— 136.
- ⁴² K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 225, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XIX osa, I nide, 1939, s. 269.— 138.
- ⁴³ K. Marx. „Pääoma”, II osa, 1936, s. 272, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVIII osa, 1939, s. 336.— 149.
- ⁴⁴ K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 378.— 159.
- ⁴⁵ *Proteksionismi* — järjestelmä, jonka vallitessa ulkomailta tuotavista tavaroista peritään korkeat tuontitullit kyseessäolevan maan kapitalistisen teollisuuden sekä tilanherra- ja kulakkitalouden suojelemiseksi ulkomaiselta kilpailulta. Imperialismin oloissa proteksionismin politiikan tarkoituksena on turvata kapitalistisille monopoliyhtymille mahdollisuus myydä kotimaisilla markkinoilla tavaroita korotetuilla hinnoilla ja saada monopolista ylivoittoa kansanjoukkojen rosvoamisen kustannuksella.— 171.
- ⁴⁶ *Friitredelit* (engl. free trader)—vapaakaupan kannattajat, jotka edustivat etupäässä teollisuusporvariston etuja. XIX vuosisadan 30—40-luvulla friitrederiuden tukijoukkona Englannissa olivat Manchesterin kaupungin tehtailijat, siksi friitredereitä nimitettiin myöskin „manchesterilaisiksi”. Friitrederiuden teoreettiset näkökohdat on perusteltu A. Smithin ja D. Ricardon teoksissa.— 176.

- ⁴⁷ „Zur Kritik” — alkuosa K. Marxin kirjan nimestä „Zur Kritik der politischen Oekonomie” — „Poliittisen taloustieteen arvostelua”, jota Lenin siteeraa (kts. K. Marx. „Poliittisen taloustieteen arvostelua”, 1938, s. 36, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XII osa, I nide, 1935, s. 48). Lenin esittää otteen tämän kirjan venäjänkielisestä käännöksestä, joka on P. P. Rumjantsevin tekemä ja julkaistu vuonna 1896; kirjan käännöksessä on useita epätarkkuuksia.— 179.
- ⁴⁸ Sensuurisyyistä vuosien 1897 ja 1898 painoksissa Lenin ei tässä viittanut suoraan Marxiin, vaan Struveen, joka teoksessaan esitti lainauksena seuraavan kohdan Marxin teoksesta „Gothan ohjelman arvostelua”:
„Kaiken edellä esitetyn lisäksi oli yleensä virhe pitää asian olemuksena niin sanottua *jakoa* ja panna pääpaino siihen.
Kaikkalainen kulutustarvikkeiden jako on aina vain seurausta itsensä tuotantoehtojen jaosta... Vulgaarinen sosialismi (ja siltä eräs osa demokratiaakin) on omaksunut porvarillisilta taloustieteilijöiltä tavan pitää ja selittää jakoa jonakin tuotantotavasta riippumattomana... Mutta kun todellinen suhde on jo kauan sitten saatu selville, niin mitä syytä on taas palata takaisin?” (K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 454).
Vuoden 1908 painoksessa Lenin viittaa välittömästi Marxin „Gothan ohjelman arvosteluun”. Tämä Leninin tekemä korjaus on otettu Teosten tämän painoksen tekstiin.— 182.
- ⁴⁹ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 774, 777 ja 779.— 183.
- ⁵⁰ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 741.— 184.
- ⁵¹ G. V. Plehanov (N. Beltov). „Kysymykseen monistisen historiankäsityksen kehityksestä”, 1938, s. 32.— 186.
- ⁵² K. Marx. „Lisäarvoteorioita”, II osa, 1. nide, 1936, s. 203 ja sitä seuraavat.— 186.
- ⁵³ Lenin nimittää ivallisesti XIX vuosisadan lopun „etummaiseksi” publisistiksi liberaali-narodnikki S. N. Juzhakovia.— 190.
- ⁵⁴ Sensuurisyyistä Lenin vaihtoi tässä sanan „sosialisti” (saksankielisessä alkutekstissä on „Sozialisten”) tilalle sanan „kirjailijat”. Kts. K. Marx. „Filosofian kurjuus”, 1938, s. 118—119, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1929, s. 396.— 192.
- ⁵⁵ K. Marx. „Filosofian kurjuus”, 1938, s. 51—52, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1929, s. 329—330.— 194.
- ⁵⁶ K. Marx. „Poliittisen taloustieteen arvostelua”, 1938, s. 61, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XII osa, 1. nide, 1935, s. 80.— 197.
- ⁵⁷ Tämän teoksen ensimmäisessä ja toisessa painoksessa (aikakauslehti „Novoje Slovoša” vuonna 1897 ja kokoelmassa „Taloudellisia tutkielmia ja kirjoituksia”, vuonna 1898) Lenin sensuuriolojen

vuoksi ei mainitse K. Marxin nimeä ja esittää tämän otteen, joka on Marxin teoksesta „Louis Bonaparten kahdeksastoista päivä brumaire-kuuta”, lainauksena N. Beltovin (G. V. Plehanovin) kirjasta „Kysymyksen monistisen historiankäsitteksen kehityksestä”.

Kolmannessa painoksessa (kokoelmassa „Agraarikysymys”, vuonna 1908) Lenin viittaa suoraan Marxiin ja hänen kirjaansa esittäen sitaatin kokoelmasta: K. Marx — „Kokoelma historiallisia teoksia”, Pietari, 1906. Tämä Leninin tekemä korjaus on otettu Teosten tämän painoksen tekstiin. Leninin lainaamaa kohtaa kts. K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 278—279.— 200.

⁵⁸ „*Russkaja Mysl*” („Venäläinen Ajatus”) — liberaalis-narodnikkilaista suuntaa edustava kuukausilehti, joka ilmestyi vuodesta 1880 alkaen. Vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen julkaisusta tuli kadetti-puolueen äänenkannattaja ja sen toimittajana oli P. B. Struve. Lakkautettiin vuoden 1918 puolivälissä.— 201.

⁵⁹ K. Marx ja F. Engels. „Kommunistisen puolueen manifesti”. Kts. K. Marx. Valitut teokset, I osa, 1940, s. 160.— 205.

⁶⁰ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 562.— 206.

⁶¹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 392, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 552.— 207.

⁶² F. Engels. „Työväenluokan asema Englannissa”. Kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 293—589.— 207.

⁶³ K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 314.— 214.

⁶⁴ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 390, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 550. Sitaatin lopussa olevien K. Marxin sanojen „sosiaalisen vallankumouksen” („der sozialen Revolution”) asemesta Lenin käytti sensuurisyyistä vuosien 1897 ja 1898 painoksissa sanoja: „yhteiskunnallisen uudistuksen”. Vuoden 1908 painoksessa Lenin käänsi nämä sanat seuraavasti: „sosiaalisen kumouksen”. Tämä Leninin tekemä korjaus on otettu Teosten tämän painoksen tekstiin.— 222.

⁶⁵ K. Marx ja F. Engels. „Kommunistisen puolueen manifesti”.

Sensuurisyyistä Lenin käänsi sanat „tämä sosialismi” („dieser Sozialismus”) sanoilla „tämä oppi” ja lauseen „räikeä epäsuhte rikkauten jakamisessa” hän käänsi sanoilla „huutavaa epäoikeutta tuotannossa”. Erotuksena V. I. Leninin Teosten toisesta ja kolmannesta painoksesta tässä painoksessa on „tuotannossa” sana vaihdettu sanoihin „rikkauten jakamisessa”. Leninin siteeraamaa kohtaa kts. K. Marx. Valitut teokset, I osa, 1940, s. 159—160.— 225.

⁶⁶ *Viljalait* saatettiin Englannissa voimaan vuonna 1815. Nämä lait säätivät muista maista tuotavalle viljalle korkeat tuontitullit ja toisinaan kokonaan kielsivätkin viljan tuonnin ulkomailta. Viljalait antoivat suurmaanomistajille mahdollisuuden nostaa viljan hintoja

- kotimaisilla markkinoilla ja saada tavattoman korkeata korkoa. Viljalakien ympärillä käytiin suurmaanomistajien ja porvariston välillä kiivasta ja pitkällistä taistelua, joka päättyi siihen, että nämä lait kumottiin vuonna 1846.— 229.
- ⁶⁷ K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1929, s. 445—461.— 234.
- ⁶⁸ *Anti-Corn-Law-League* (Viljalakeja vastaan taisteleva liitto) perustettiin Manchesterissa XIX vuosisadan 30-luvun lopulla. Liiton johdossa olivat tekstiilitehtailijat Cobden ja Bright. Liitto taisteli niiden korkeiden tullimaksujen poistamiseksi, joita ulkomailla tuotavasta viljasta perittiin ja jotka takasivat suurmaanomistajille suunnattomia tuloja. Liitto pyrki viljanhintojen alentamiseen tarkoituksenaan alentaa työläisten palkkoja ja lisätä kapitalistien voittoja. Liitto piti välttämättömänä kauppavapautta yleensä ja vuonna 1846 se sai hallituksen kumoamaan viljalait. Marx on antanut arvionsa tästä liikkeestä „Puheessa kauppavapaudesta” (kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1929, s. 445—461).— 235.
- ⁶⁹ K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1929, s. 447.— 235.
- ⁷⁰ K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 545.— 236.
- ⁷¹ „*Die Neue Zeit*” („Uusi Aika”) — Saksan sosialidemokratian aikakauslehti, joka ilmestyi Stuttgartissa vuodesta 1883 vuoteen 1923. Vuoteen 1917 saakka sen toimittajana oli K. Kautsky, vuodesta 1917 lähtien G. Kunow. Vuosina 1885—1895 „*Die Neue Zeit*issä” julkaistiin eräitä F. Engelsin kirjoituksia. Engels antoi lehden toimitukselle usein ohjeita ja arvosteli sitä jyrkästi marxilaisuudesta poikkeamisista. 90-luvun toiselta puoliskolta alkaen aikakauslehti alkoi julkaista säännöllisesti revisionistien kirjoituksia. Ensimmäisen imperialistisen maailmansodan vuosina lehdellä oli keskustalainen, kautskylainen kanta, se kannatti sosialichauvinismia.— 236.
- ⁷² Kysymys on osasta K. Marxin ja F. Engelsin teosta „Saksalainen ideologia”, jonka K. Marx julkaisi omalla nimellään erillisinä kirjoituksina vuonna 1847 „Westfalenin höyrylaiva”-nimisessä kuukausijulkaisussa („*Westphälisches Dampfboot*”) ja joka julkaistiin uudelleen Saksan sosialidemokratian äänenkannattajassa „*Die Neue Zeit*” lehdessä vuonna 1899. Kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, IV osa, 1938, s. 481—528.— 236.
- ⁷³ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 541—542, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 742—743.— 238.
- ⁷⁴ K. Marx. „Pääoma”, III osa, 1936, s. 640.— 238.
- ⁷⁵ K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 545—546.— 241.
- ⁷⁶ Sensuurisyyistä Lenin tässä muutti (tai jätti pois) erinäisiä sanoja Marxin „Puheesta kauppavapaudesta”, siteeratusta osasta. Niinpä sanat „jouduttavat sosiaalista vallankumousta” hän käänsi sanoilla

„jouduttavat tätä „särkemistä””; lause „vain tässä, vallankumouksellisessa mielessä” on käännetty — „vain tässä mielessä”. Kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, V osa, 1929, s. 461.— 241.

⁷⁷ Kirjassen „*Uusi tehdaslaki*” Lenin kirjoitti karkoituspaikalla Siperiassa vuoden 1897 kesällä ja liitteen siihen — saman vuoden syksyllä, sen jälkeen, kun (lokakuun alussa) oli julkaistu tämän lain soveltamista koskevat ohjesäännöt. Kirjassen käsikirjoitus joutui ulkomaille vasta syksyllä 1898. „Työn vapautus” ryhmä painatti sen vuonna 1899 Genevessä, „Venäläisten sosialidemokraattien liiton” kirjapainossa.— 243.

⁷⁸ „*Russkije Vedomosti*” („Venäläiset Sanomat”) — sanomalehti, joka ilmestyi Moskovassa vuodesta 1863 saakka; se ilmaisi vallankumousta vastaan esiintyneen maltillis-liberaalisen intelligenssin katsomuksia. Vuodesta 1905 lähtien se oli porvarillisen kadetti-puolueen oikeistosiiven äänenkannattaja. Lakkautettiin vuonna 1918 yhdessä muiden vastavallankumouksellisten lehtien kanssa.— 291.

⁷⁹ Liberaalisen narodnikin S. N. Juzhakovin kirjoitus „*Valistusutopia*”, jossa oli alaotsikko „Koko kansan pakollisen keskisivistyksen suunnitelma”, julkaistiin „*Russkoje Bogatstvo*” toukokuun niteessä vuonna 1895. Kirjoituksissa „*Kymnaasitaloudet ja ojennuskymnaasit*” (kts. tämä teos, s. 57) ja „*Narodnikkilaisen haavesuunnitelun kukkasia*” (kts. tämä teos, s. 437) Lenin paljasti tämän „suunnitelman” utopistisuuden ja taantumuksellisuuden.— 297.

⁸⁰ Kirjassen „*Venäjän sosialidemokraattien tehtävät*” Lenin kirjoitti karkoituspaikalla Siperiassa vuoden 1897 lopulla ja se julkaistiin ensi kerran „*Työn vapautus*” ryhmän toimesta Genevessä vuonna 1898.

Leninin alkuperäistä käsikirjoitusta „*Venäjän sosialidemokraattien tehtävät*” ei ole löydetty. Siitä on olemassa vain tuntemattomalla käsialalla kirjoitettu kopio. Vuonna 1902 kirjanen ilmestyi toisena ja vuonna 1905 kolmantena painoksena. Näihin kahteen painokseen Lenin kirjoitti alkulauseet. Kirjanen julkaistiin myöskin kokoelmassa: VI. Ilijin — „12 vuoden ajalta”, joka ilmestyi vuonna 1907. Vuosien 1902, 1905 ja 1907 painoksissa ei ole julistusta „*Pietarin työläisille ja sosialisteille „Taisteluliitolta*”, joka on lisäyksenä käsikirjoituksen kopiassa ja kirjassen ensimmäisessä painoksessa. Tämä julistus, joka on painettu Teosten ensimmäisessä, toisessa ja kolmannessa painoksessa, on otettu tähänkin painokseen. Käsikirjoituksen kopiassa on eräitä puhtaaksikirjoittajan tekemiä virheitä. Kirjassen ensimmäiseen painokseen, jonka „*Työn vapautus*” ryhmä painatti ulkomailla, tuli myöskin epätarkkuuksia. Lenin on korjannut ne seuraavissa painoksissa.— 299.

⁸¹ „*Narodnoje pravo*” („Kansan oikeus”) puolue — demokraattisen intelligenssin illegaalinen järjestö, joka perustettiin entisten narodnajavoljalaisten osanotolla vuonna 1893; keväällä 1894 tsaarin hallitus hajotti sen. Tämä järjestö julkaisi kaksi ohjelma-asiakirjaa: „*Päivänpöytä kysymys*” ja „*Manifesti*”. Leninin arviota narod-

nojepravolaisista poliittisena puolueena kts. Teokset, 1. osa, s. 317—320, ja tämän osan s. 320—321. Suurin osa narodnojepravolaisista liittyi myöhemmin eserrien puolueeseen.— 303.

- ⁸² „*Narodnajavoljalaisten ryhmä*” muodostui vuonna 1891 ja lakkautti toimintansa vuonna 1896. Tämä ryhmä siirtyi vähitellen narodnajavoljalaisuudesta sosialidemokratismiin. Ryhmän eräistä jäsenistä tuli myöhemmin VSDTP:n aktiivisia toimihenkilöitä. Ryhmä painatti kirjapainossaan eräitä Pietarin „Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi” julkaisuja, esimerkiksi Leninin kirjasen „Selitys sakkolaista, jonka mukaan työläisiä tehtaissa sakotetaan”. Samassa kirjapainossa aiottiin painattaa Leninin kirjanen „Lakoista”, jonka hän lähetti vankilasta vuonna 1896. Kuitenkaan sitä ei onnistuttu painattamaan, sillä tsaarin hallitus hävitti kirjapainon (kirjasen käsikirjoitusta ei vielä tähän mennessä ole löydetty).— 303.
- ⁸³ „*Venäläisten sosialidemokraattien ulkomainen liitto*” perustettiin Genevessä vuonna 1894 „Työn vapautus” ryhmän aloitteesta. Sillä oli oma kirjapainonsa, jossa se painatti vallankumouksellista kirjallisuutta ja julkaisi aikakauslehteä „Rabotnik”. Ensin „Työn vapautus” ryhmä johti „Liittoa” ja toimitti sen painotuotteita. Myöhemmin „Liitossa” pääsivät voitolle opportunistiset ainekset („nuoret” — „ekonomistit”). „Liiton” ensimmäisessä edustajakokouksessa marraskuussa 1898 „Työn vapautus” ryhmä kieltäytyi toimittamasta sen julkaisuja. Lopullinen suhdekatko ja „Työn vapautus” ryhmän ero „Liitosta” tapahtui „Liiton” toisessa edustajakokouksessa huhtikuussa vuonna 1900, jolloin „Työn vapautus” ryhmä ja sen kannattajat poistuivat edustajakokouksesta ja muodostivat itsenäisen „Sotsial-Demokrat” järjestönsä.— 303.
- ⁸⁴ „*Venäjän sosialidemokraattien tehtävät*” kirjasen käsikirjoituksessa ei tässä kohdassa ollut sanottu „yhteiskunnan”, vaan „pr-va” („proizvodstva” = tuotannon). Kirjasen ensimmäisessä painoksessa (v. 1898) tämä lyhennetty sana oli ymmärretty väärin ja painettu: „pravitelstva” = hallituksen. Toisessa, Leninin valvomassa painoksessa (vuonna 1902) tämä ilmeinen virhe korjattiin. Sana „hallituksen” vaihdettiin sanaan „yhteiskunnan”. Leninin tällä tavalla korjaamana kirjanen painatettiin vuonna 1905 ja sitten kokoelmassa „12 vuoden ajalta” vuonna 1907.— 304.
- ⁸⁵ „*Työn vapautus*” ryhmä — ensimmäinen venäläinen marxilainen ryhmä, joka perustettiin Genevessä (Sveitsi) vuonna 1883. Sen perustajana oli G. V. Plehanov. Ryhmä oli olemassa VSDTP:n II edustajakokoukseen (vuoteen 1903) saakka.
- „Työn vapautus” ryhmä „suoritti suuren työn marxilaisuuden levittämiseksi Venäjällä, laski teoreettisen perustan sosialidemokratiale ja otti ensimmäisen askeleen työväenliikettä kohti” („NKP (b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, suom. painos, s. 29). Se käännätti venäjän kielelle, painatti ulkomailla ja ryhtyi levittämään salaisesti Venäjällä marxilaisuuden perustanlaskijain teoksia: Marxin ja Engelsin „Kommunistisen puolueen manifestin”, Marxin teoksen „Palkkatyö ja pääoma”, Engelsin teoksen „Sosialismin kehitys

utopiasta tieteeksi” ynnä muita. G. V. Plehanov ja hänen ryhmänsä „Työn vapautus” antoivat ratkaisevan iskun narodnikkilaisuudelle. Mutta „Työn vapautus” ryhmällä oli myöskin vakavia virheitä, joista saivat alkunsa Plehanovin ja ryhmän muiden jäsenten tulevat menshevistiset katsomukset.

Tämän ryhmän toiminnan ja sen historiallisen merkityksen arviointia kts. „NKP(b):n historia. Lyhyt oppikurssi”, ensimmäinen luku.— 314.

- ⁸⁶ *Blanquilaiisuus* — Ranskan sosialistisessa liikkeessä virtaus, jonka johdossa oli huomattava vallankumousmies Louis Auguste Blanqui (1805—1881).

Blanqui otti aktiivisesti osaa vallankumousliikkeeseen Ranskassa, kaksi kertaa tuomittiin kuolemaan ja oli yhteensä melkein puolet elämästään vankeudessa.

Marxismien-leninismien klassikot, tunnustaen Blanquin ehdottomaksi vallankumousmieheksi ja tuliseksi sosialismin kannattajaksi, samalla arvostelivat häntä jyrkästi lahkolaisuudesta ja hänen salaliittolaismaisista toimintamenetelmistään. „Blanquilaiisuus,— kirjoitti Lenin vuonna 1906 kirjoituksessa „Edustajakokouksen tuloksia”,— on teoria, joka kieltää luokkataistelun. Blanquilaiisuus odottaa ihmiskunnan vapautumista palkkaorjuudesta ei proletariaatin luokkataistelun tietä, vaan pienen intelligenttivähemmistön salaliiton avulla”.— 316.

- ⁸⁷ Kirjoituksen „*Kotiteollisuuden tilastotiedustelu Permin läänissä vuonna 1894/95 ja „kotiteollisuuden” yleisiä kysymyksiä*” Lenin kirjoitti karkoituspaijalla Siperiassa vuonna 1897. Tämän kirjoituksen aineistoja Lenin käytti kirjassaan „Kapitalismin kehitys Venäjällä” (Teokset, 3. osa).

Kirjoitus julkaistiin ensi kerran vuonna 1898 kokoelmassa „Taloudellisia tutkielmia ja kirjoituksia” ja sitten uusintapainoksena vuonna 1908 kokoelmassa „Agraarikysymys”.— 331.

- ⁸⁸ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 600—601, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 818.— 359.

- ⁸⁹ K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 296, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 429.— 381.

- ⁹⁰ Lenin tarkoittaa „Finanssiministeriön vuosikirjaa”. I vihko, Pietarissa, 1869, s. 225.— 402.

- ⁹¹ *Truck-system* — sellainen palkanmaksujärjestelmä, jolloin työläisille maksetaan palkka tavaroina tehtaillijoille kuuluvista tehtaiden puodeista. Isännät pakoittavat työläisiä ottamaan rahapalkan asemesta näistä puodeista laadultaan huonoja ja kalliita kulutustarvikkeita. Tämä järjestelmä, joka oli lisäkeino työläisten riistämiseksi, oli Venäjällä erittäin laajasti käytössä seuduilla, missä harjoitettiin kotiteollisuusammatteja.— 404.

- ⁹² „*Juriditsheski Vestnik*” („Juridiset Sanomat”) — porvarillis-liberaalisen suunnan kuukausijulkaisu, ilmestyi Moskovassa vuodesta 1867 vuoteen 1892.— 413.
- ⁹³ „*Delovoi Korrespondent*” („Liikekirjeenvaihtaja”) — sanomalehti, joka ilmestyi vuosina 1886—1898 Jekaterinburgissa (nykyisin Sverdlovsk).— 418.
- ⁹⁴ „*Manchesterilaiset*” — „manchesterilaisen koulukunnan” kannattajia porvarillisessa poliittisessa taloustieteessä; koulukunta vaati XIX vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla kauppavapautta sekä kapitalismin kehitystä kahlehtivien lakien (viljalakien y.m.) kumoamista. Tämän liikkeen keskuksena oli Englannin suuri teollisuuskaupunki — Manchester. „Manchesterilaisen koulukunnan” johdossa olivat Cobden ja Bright.— 435.
- ⁹⁵ Kirjoituksen „*Narodnikkilaisen haavesuunnittelun kukkasia*” Lenin kirjoitti karkoituspäikällä Siperiassa vuoden 1897 lopulla aikakauslehti „*Novoje Slovoa*” varten. Lenin ei vielä tietänyt, että hallitus oli lakkauttanut sen joulukuussa 1897.
Vuonna 1898 Lenin liitti tämän kirjoituksen kokoelmaan „*Taloudellisia tutkielmia ja kirjoituksia*”.— 437.
- ⁹⁶ „*Oppilaat*” — Marxin ja Engelsin seuraajat. Tätä termiä käytettiin XIX vuosisadan 90-luvulla legaalisenä nimityksenä marxilaisista.— 440.
- ⁹⁷ Kts. K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 546.— 447.
- ⁹⁸ *Suuri venäläinen utopisti* — N. G. Tshernyshevski (1828—1889) oli etevä vallankumousmies ja demokraatti, suuri venäläinen tiedemies ja kriitikko. „*Sovremennik*” aikakauslehdessä, jota Tshernyshevski toimitti, hän julisti „kaikkien sensuuristeiden ja kahleiden läpi talonpoikaisvallankumouksen aatetta, ajatusta joukkojen taistelusta kaikkien entisten vallanpitäjien kukistamiseksi” (Lenin, kirjoitus „*Talonpoikaisreformi*”). Talonpoikain „vapauttamis”-manifestin (vuonna 1861) jälkeen kirjoittamassaan vallankumouksellisessa julistuksessa „*Kartanoherrojen talonpojille*” Tshernyshevski kehoitti talonpoikaisjoukkoja nousemaan kapinaan tsaaria ja tilanherroja vastaan. Marx nimitti Tshernyshevskiä suureksi venäläiseksi tiedemieheksi ja kriitikoksi, joka mestarillisella taidolla paljasti porvarillisen poliittisen taloustieteen vararikon. Lenin kirjoitti, että „Tshernyshevski on ainoa todella suuri venäläinen kirjailija, joka pystyi 50-luvulta aina vuoteen 88 saakka pysymään eheän filosofisen materialismin tasolla... Mutta Tshernyshevski ei kyennyt, oikeammin sanoen hän ei voinut Venäjän elämän takapajuisuuden takia kohota Marxin ja Engelsin dialektiseen materialismiin” (Lenin, „*Materialismi ja empiriokritisismi*”). Vuonna 1862 tsaarin hallitus vangitsi Tshernyshevskin ja tuomitsi hänet 7 vuodeksi pakkotyöhön ja sen jälkeen elinkautiseen karkoitukseen Siperiaan. Mutta tämä tsarismin harjoittama vaino ei lannistanut Tshernyshevskiä. Hän taisteli päättävästi itsevaltiutta vastaan elämänsä loppuun saakka.— 447.

- ⁹⁹ *Novus* — P. B. Struven kirjailijanimi.— 464.
- ¹⁰⁰ K. Marx ja F. Engels. „Kommunistisen puolueen manifesti”. Kts. K. Marx. Valitut teokset, I osa, 1940, s. 142. Alempana Lenin siteeraa tätä kohtaa yksityiskohtaisemmin (kts. kolmatta alaviitettä tämän osan sivulla 466).— 465.
- ¹⁰¹ Lenin viittaa tässä aikakauslehti „Novoje Slovon” sivuun 39 (9. kirja, kesäkuu 1897), jolla sivulla on tässä mainittu kohta hänen kirjoituksestaan „Taloudellisen romantismin luonnehtimiseksi” (kts. tämän osan s. 207).— 465.
- ¹⁰² K. Marx. „Pääoma”, I osa, 1935, s. 392, tai K. Marx ja F. Engels. Teokset, XVII osa, 1937, s. 552.— 466.
- ¹⁰³ K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 249—339.— 466.
- ¹⁰⁴ Kirjoituksen „*Minkälaisesta perinnöstä me kieltäydymme?*” Lenin kirjoitti karkoituspaiikalla Siperiassa vuoden 1897 lopulla. Kirjoitus julkaistiin vuonna 1898 kokoelmassa „Taloudellisia tutkielmia ja kirjoituksia”.— 469.
- ¹⁰⁵ Engels luonnehti Skaldinia maltilliseksi konservattoriksi kirjasesaan „Soziales aus Russland” („Yhteiskunnallisista suhteista Venäjällä”) (1875). Kts. K. Marx. Valitut teokset, II osa, 1940, s. 547.— 483.
- ¹⁰⁶ Puhuessaan XIX vuosisadan 60-luvun aatteellisesta „perinnöstä” Leninin täytyi sensuurisyyistä viitata Skaldiniin. Todellisuudessa Lenin piti mainitun „perinnön” pääedustajana N. G. Tshernyshevskiä. Siperian karkoitusvankeudesta tammikuun 26 p:nä 1899 lähettämässään kirjeessä Lenin kirjoitti: „...enhän minä missään kehoita ottamaan perintöä nimenomaan Skaldinilta. Se on kiistämättä selvää, että perintö on otettava muilta henkilöiltä. Minusta tuntuu, että minun puolustuksenani (vastustajien mahdollisia hyökkäilyjä vastaan) tulee olemaan sivulla 237 (tämän osan sivulla 483. *Toim.*) oleva alaviite, jossa minä tarkoitan juuri Tshernyshevskiä ja perustelen ne syyt, miksi oli epämurkavaa ottaa häntä vertailtavaksi”.— 483.
- ¹⁰⁷ „*Zemledeltsheskaja Gazeta*” („Maanviljelyslehti”)— sitä julkaisi valtion omaisuuksien ja maanviljelyksen ministeriö vuodesta 1834 saakka.
Lehti lakkasi ilmestymästä vuonna 1917.— 489.
- ¹⁰⁸ „*Vestnik Jevropy*” („Euroopan Sanomat”)— kuukausijulkaisu, joka ilmestyi Pietarissa vuodesta 1866 vuoden 1918 kesään saakka. Aikakauslehti edusti Venäjän liberaalisen porvariston mielipiteitä; 90-luvulta lähtien se kävi järjestelmällistä taistelua marxilaisuutta vastaan.— 493.
- ¹⁰⁹ K. Marx ja F. Engels. Teokset, III osa, 1930, s. 105.— 502.
- ¹¹⁰ N. Kamenski — G. V. Plehanovin kirjailijanimi, jolla hän julkaisi kirjoituksiaan „Novoje Slovossa”. Lenin tarkoittaa N. K. Mihailov-

skin hyökkäilyjä Plehanovin kirjoitusta vastaan „Materialistisesta historiankäsityksestä”, joka julkaistiin „Novoje Slovon” syyskuun numerossa vuonna 1897.— 509.

- ¹¹¹ „*Nedelja*” („Viikko”)—liberaalis-narodnikkilainen viikkolehti, joka ilmestyi Pietarissa vuodesta 1866 vuoteen 1901 saakka. Lehti vastusti taistelua itsevaltiutta vastaan ja saarnasi niin sanottua „pien-ten tekojen” teoriaa, s.o. kehoitti intelligenssiä luopumaan vallan-kumouksellisesta taistelusta ja harrastamaan „kulttuuririen-toja”.— 513.
-